

Arriscar la vida per salvar tres versos

Un dia d'aquest mes de juliol del 2016 entrava al jardí frondós, fresc i humit del palau Xeremetiev a Sant Petersburg. En un dels pisos va viure Anna Akhmàtova (1889-1966), una de les poetes més cèlebres de l'edat de plata de la poesia russa i un dels exponents de l'acmeisme o clarisme que s'oposava al simbolisme rus per la seva voluntat d'expressar-se amb claredat i sense ambigüitat, amb sobrietat neoclàssica. Aquesta posada en escena del referent -de la realitat- hauria pogut plaure les autoritats revolucionàries bolxevics, però va succeir just al contrari: va ser titllada d'escriptora burgesa i aristocràtica. A Rússia la lectura és practicada i venerada i, amb ella, són venerats els escriptors, però vuit anys de guerra civil (1917-25) van radicalitzar molt la situació. Així que la visita de la casa, on una senyora molt gran ens va fer de cicerone parlant-nos en un francès exquisit, va significar una visita al sofriment de manera molt viva: el d'ella mateixa i el del poble que va estimar la seva poesia.

El primer marit d'Akhmàtova, el poeta Nikolái Gumiliiov, fou acusat de conspiració per les autoritats soviètiques que el van deportar a Sibèria i el van afusellar el 1921. L'obra d'Akhmàtova fou prohibida completament. El seu tercer marit va morir d'esgotament en un kulak i ella mateixa va arribar a cremar tots els seus papers per por que afusellessin el seu fill si els hi trobaven. No li va servir de gaire: la poeta també va patir la deportació i el seu fill fou empresonat un total de divuit anys.

En una de les sales de la casa es pot veure una llibreteta no gaire més gran que les llibretes menudes que ara podem trobar en algunes botigues i que no fan gaire més de cinc centímetres per cinc centímetres. Però aquesta llibreta és diferent de les que podem veure aquí, perquè les seves pàgines no són de paper, sinó d'escorça que la poeta arrencava dels arbres per escriure-hi poemes. No ho feia pas per caprici, sinó perquè no tenia paper.

El 1944 va poder tornar a la ciutat amb el seu fill i va començar a guanyar-se la vida amb assajos sobre Puixkin, el poeta del segle XIX que va fundar el rus literari a la tomba del qual mai no falten flors. El 1945 un intel·lectual britànic la va anar a veure a casa. La conversa sobre literatura va durar hores, però no va ser ben vista per les autoritats i n'hi va haver prou perquè el seu fill passés presó durant deu anys. Aquesta vegada es va jurar a ella mateixa que ja no deixaria d'escriure com havia fet anteriorment per por a les represàlies.

Potser el que impressiona més de la casa-museu d'Akhmàtova és un cendrer de l'habitació on rebia les visites. Sabia que la policia secreta de la NKVD (la versió interior de la KGB) li havia posat micròfons a casa. Així que, quan venien les seves amistats, es dedicaven a parlar del temps. Mentre parlaven Akhmàtova escrivia tres o quatre versos en un paper petit que l'altra persona memoritzava. Abans que la visita sortís de casa, quan ja els havia memoritzats, dipositaven el paper al cendrer i el cremaven. El cendrer encara és a casa seva, a l'escriptori. D'aquesta manera el

Requiem s'anava component. Guardar qualsevol escrit a casa hauria estat massa perillós, s'hi jugava la vida. El 1963 aquest poemari fou publicat per primera vegada a Múnic sense que ella ho sabés.

La seva obra sense censurar no va veure la llum fins després de la seva mort, amb la caiguda del règim soviètic l'any 1990. La poesia d'Akhmàtova no és pas una poesia política; tot i que manifesta òbviament la seva experiència personal, és més aviat una poesia cívica. La seva reacció de dignitat davant de l'època història que li va tocar viure recorda molt la de Salvador Espriu, la del conegut exili interior català que va optar per continuar al país, tot i la impossibilitat d'expressar-se lliurement. Akhmàtova va escriure en aquells versos del *Requiem* que cremava al cendrer:

*No, no sota un firmament estranger,
ni sota l'empara d'estrangeres ales.
Llavors vaig estar-me amb el meu poble
i vaig compartir la seva dissort.*

La pressió policial que Akhmàtova va patir era tan terrible que durant una època de la seva vida els policies de la NKVD la feien passar un cop al dia per la finestra de casa per no haver de pujar al pis a assegurar-se que no s'havia suïcidat. Tenia prohibit de sortir de casa.

A l'avió de tornada pensava en uns versos de Lluís Serrahima cantats per Maria del Mar Bonet els anys 70: *Què volen aquesta gent que venen de matinada*. Es referien a les detencions nocturnes d'estudiants opositors a la dictadura franquista al nostre país. A la dutxa de casa d'Akhmàtova, la poeta va obrir una finestreta que donava a les escales precisament per poder veure si qui trucava era la policia que venia a arrestar-la: països diferents, règims diferents, i una mateixa por...

Com Espriu, ella va optar per quedar-se al seu país i, des de la seva desesperació silent, va ser el far dels qui arriscaven la seva vida per memoritzar les paraules i difondre els seus versos després d'haver de cremar els papers on hi havia escrits els mots. Akhmàtova s'hi va jugar la vida, però els amics lectors també se la jugaven per salvar-li els mots que ella servava. Trobarem mai uns lectors amb un amor més compromès i més ample a la poesia?

Josep-Francesc Delgado

9nou Vallès Oriental, agost 2016

Premis Fundació FULL d'investigació i difusió de la lectura 2018